

BÖLGESEL İSTİKRARDA TÜRK HALK KÜLTÜRÜNÜN YERİ ve ÖNEMİ

Dr. Yaşar KALAFAT
Halk Bilimci
yasar.kalafat@mynet.com

GİRİŞ

Biz bu yazımızda bölge halkları ile birlikte mütalaa ettiğimiz bölge Türklüğünü, halk kültüründen hareketle, teorik bir çerçeveye oturtup, kültürel dengeler itibariyle, kültür stratejisi üretmeye çalışacağız. Bölge ile kastettiğimiz alan; Türkistan'ın batısından başlayan, Kafkasya ve Kırım'dan, Doğu Balkanlar, Anadolu merkezli Kıbrıs ve Ortadoğu'nun ilgili coğrafyasıdır.

METİN

Malumdur ki Oğuzlar – Türkmenlerden neşet etmiş bulunan batı Türklüğü, Türklüğün asli unsurlarından birisi iken, Türklük, sadece batı Türklüğünden oluşmamıştır. Mesela Kıpçak – Kuman kökenli Türk halklarının Oğuz olmadıkları gibi. Buna göre, Türkmenler Türktürler, Kazak veya Kırgızlar da Türktürler. Ancak Kazak veya Kırgızlar Türkmen değildirler. Tatarların, Başkurtların, Türk olmalarına rağmen Türkmen olmadıkları gibi. Bu bilinen gerçeği, bildirimiz itibariyle gelinmesi gerekli nokta bakımından belirttik.

Bu noktada bir parantez açabiliriz. Müştemilatı ile Azerbaycan, İran ve Türkiye Türklüğü, diğer ifade ile batı Türklüğü, Oğuz – Türkmen Türklüğünden neşet etmiştir. Bu Türklüğe, şüphesiz zaman zaman, Tatarlar ve Kıpçaklar gibi, Türk kesimler de kan vermişlerdir. Ayrıca, Anadolu Türklüğü, Kıpçak ve Tatar katkılı, Türkmen ağırlıklı olmakla birlikte, millet olma sürecini çoktan tamamlamış olan Anadolu Türklüğünü tamamen Türk soylulukla izah etmek de elbette ki mümkün değildir. İzahımızın burasında bir noktaya değinelim. Biz Türklüğü izah ederken, kimliğin merkezine kültürü koyuyoruz. Biz Türklüğü veya Türk Kültürünü sadece Türk soylu halkların kültürü ile değil, Türk Kültürlü halkları da Türk olarak algılayan bir tercihin mensubuyuz. Azerbaycan ve Anadolu kültürel kimliği için Türk soylu olmayan etnisiteler itibariyle kuşkuya da mahal yoktur. Bir toplumun etnik homojenliğine gelince, Amerikan standartlarına göre, bir ülkede, nüfusun yüzde seksen veya daha fazlası, aynı din veya aynı dil grubuna mensup ise o toplumun homojen (türdeş) toplumdur. Hocam Orhan Türkdöğün'ün de belirttikleri gibi, Anadolu Türklüğü homojendir. Azerbaycan Türklüğü için de durum aynıdır. Kısaca, Türk kültürel kimliğine bu bölgede, batı Türklüğü sözcülük edebilme durumundadır. Anti – emperyalist, halklar arası eşitlikçi kültür politikalarında, batı Türklüğü, taşıyıcı – aparıcı, temsil edici durumdadır. Hal bu olunca, batı Türklüğü denilince, bir kısmı ile Balkanlarda, Kıbrıs, Kırım, Anadolu, Suriye, Golan, Irak, İran, Azerbaycan ve büyük bir kısmı ile Kuzey Kafkasya Türklüğünü yani Türk Kültürlü halkı kastediyoruz. Türkmenistan Türklüğü, Türkmen menşeli olmakla beraber, coğrafi konumu itibariyle, doğu Türklüğünün, bu arada Uluğ Türkistan Türklüğünün de organik parçasıdır. Şüphesiz, Doğu Türkmenliği sadece Türkmenistan'la sınırlı değildir... Türklüğün bu global sınıflamasından sonra, üzerinde durduğumuz teoriye yani etnik kültürün ayrışma değil, bölgesel kaynaşma unsuru olabileceği noktasına geleceğiz.

Türk kültürlü halklar, sadece ve muhakkak, Türk soylu olan halklar değillerdir. Türk kültürlülük, sayısal ve coğrafi potansiyel olarak, Türk soylu miktar ve yayılma alanını rahatlıkla ikiye katlar. Türk kültürlü halkların kültürel kimliğinin altında sadece bir halkın imzası yoktur. Bu kültürün yapıcısı, bölge halkları ve varisleri de, keza bölgede yaşamakta olan bütün halklardır. Aynen Bozkır kültürünün, Bozkır halklarının ortak eserleri oldu gibi, Türklerin Türk kültürlülükte etkinliği, sadece kadim bir halk oluşları, çoğunlukta ve birçok yerde bulunmuş oluşları ile izah edilemez. Türk Kültür anlayışında, inkârcı ve imha edici değil, sentezci karakterde oluşu da tayin edici olmaktadır.

İran Türklüğü, 9 – 15 Eylül 2005 tarihleri arasındaki seyahatimizde gözleyebildiğimiz kadarı ile bize göre, ciddi bir kimlik bunalımı yaşamaktadır. Bu bunalım, iki kesim tarafından, İran Türklüğünün kısaca alınması sonucunun bir ürünüdür. İran devlet politikası, İran'da yaşamakta olan halkların, İranlılık politika kapsamında eritilmeleri adına, Türk soylu halkların yerel isimlerle tanınmalarını tercih etmektedir. İran etnik terminolojisinde, Avşarıktan, Kaçarlıktan, Kaşgailikten, Türkmenlikten, Halaçlıktan, Türklüğe yeteri kadar terfi edilememiştir. Bu halkların ortak adı olan Türklük, siyasi maksatla örtülenmiştir. Böylece, İran için, bu Türk kesimlerinden beherine, İranlılık üst başlığı altında, kimlik bulmak daha kolay olmaktadır. Dilleri olan Türkçenin, ortak payda oluşu karşısında geliştirilmiş resmi İran tezine göre, Türkçe, "kendilerinin Fars kökenli olmalarına rağmen, Türklerin ve Moğolların İran hâkimiyeti döneminde zorla kabul ettirilmişlerdir". Müşahedemize göre, siyasi, idari, iktisadi ve kültürel baskılarla İran Türk halkları, birbirlerinden ayrı düşünülmüştür. İran Türklüğünü, bitiren faktörlerden birisi bu iken, diğer tehdit, İran Türklüğüne İran Türklüğünden gelmektedir. Batı Türklüğü yani Oğuz anlamında Türkmenlik, Azeri veya Azeri Türk kimliğini geliştirmiştir. Kuzey Azerbaycan'da, millet olma sürecini tamamlamış olan Azerbaycanlılık veya Azerilik adına, Güney Azerbaycan'a yani İran'ın kuzey ve kuzeybatısına bu kimliği ihraç edebilmektedir. İran Türklüğünde, mensubiyet itibarıyla genel tercih Türklük noktasındadır. Kısacın diğer tehdidi bu noktada başlamaktadır. İran Türklüğü, Azeri ve Türkiye diye ayrışsın mı? Veya Türk dünyasının bu bölgesinde Türklük, Güney Kafkasya'da Azerilik ve İran'da da Türklük olarak mı gelişsin?

Meseleyi biraz daha açmak adına misallendirmek gerekirse, İran Türklüğü genel anlamda, yukarıda da belirttiğimiz gibi Türkmen – Oğuz iken, özel adlandırma içerisinde sadece Gurkân ve Kumbet-i Kavus yani Gülistan ve Horasan'ın Türk halkı halen Türkmen olarak bilinir ve kendilerini Türkmen – Türk hisseder, öyle tanımlarlar. Bu bölgenin Gülistan Türkmenleri, Sünni Hanefi inançlı iken, Horasan bölgesindeki Türkmenler Şii – Caferî İslam inancına mensupturlar. İran Türklüğü %80 – 90'ı ile Şii – Caferi İslam inançlılardır. Bu noktada İran Türklüğünün bütünlüğünü bozma adına İran yönetimi Türkmenliği Azerilikten ayrı tutarken Türkmenliğin de kendi içerisinde bir bütün oluşturmamasını mezhep farklılığından yola çıkarak yapmış olmaktadır. İran Türklüğünün Azerilik ve Türkmenlik akımlarının dışında kalan kesimi ise yukarıda da belirtmeye çalışıldığı gibi birbirinden kopuk ve Türklüğe mensubiyet şuurundan uzak, yerel tarihi Türk boy isimleri ile yaşamaktadırlar ve yaşatılmaktadırlar. Zaman şüphesiz kültürel kimliklerinin korunup yeniden oluşması bakımından aleyhlerine işlemektedir.

İran'a süper gücün müdahalesi arifesinde batı Türklüğünün bu kesimdeki etno-demografik görünümü budur. Bu noktada dış müdahalede İran yönetimi Türk halka

Farslılık adına baskıyı sürdürmesi halinde Türk halktan ne derece destek görebilecektir? Süper gücün İran Türk halkına vaatle bulunması, şartları bu olan İran Türklüğünde ne anlama gelir? Süper gücün İran'a Azerbaycan veya Türkiye'den giriş yapması halinde böylesi bir gelişme bölge Türklüğünü nasıl etkileyebilir? Özel anlamda İran Türkmenliği coğrafi yakınlığı itibariyle Türkmenistan Türkmenliği ile doğal olarak daha yakın ilişki halindedir. Süper gücün İran'a müdahalesi Türkmenistan'da da yankılanma yapacaktır. Diğer tarafta İran etnisitesini oluşturan ve Türklüğü de yakından ilgilendiren Ermeniler ve Kürtler hatta Araplar da bu filmin aktörlerindendirler.

“Ortak Türk geçmişinden, ortak Türk geleceğine” konu başlıklı ve Azerbaycan Bilimler Akademisi Folklor Enstitüsü'nün düzenlediği bir sempozyumda bütün bu açıklamalara yer vermemizin nedeni sempozyumun amaçları arasında “Türk folklorunun küresel toplumda tanıtılması” hususunun da yer almış olmasıdır. Şifre kelimeler; küresel güç, Türklüğün geleceği ve folklorudur.

SONUÇ

Bildirimizi bu açıklamalardan sonra toparlamak gerekir ise; bildiri özet metninde de belirttiğimiz gibi; dış emperyalizm etno-kültürel özellikleri itibariyle ulus devletin demografik yapısını üniter yapılanmaya karşı tehdit unsuru olarak geliştirmektedir.

Ulus devletteki dominant sosyal kesim çok kere birlikte yaşadığı halklara karşı anti-demokratik davranarak üniter bütünlüğünü güçlendirebileceği savı üzerine kültür stratejileri geliştirmiştir. Türk halk tefekkürüne ithal olarak sokulan bu zihniyetin yerini geçmişte var olup zamanla yitirilmiş olan halk kültür değerleri alabilirler. Bu değerler inkârcı değil, paylaşımcıdır. Bu değerlerde yok etme, imha etme değil, yeni sentezlere ulaşma vardır.

Günümüzde kültürel güç ulus devletlerin üniter yapılanmalarından yana değil etnisiteden yana tavır koymaktadır. Böylece adeta ulus altı sosyal yapılanmalar, ulus üstü güçlerle, ulus devlete karşı stratejiler uygulamakta veya stratejilerini belirtilen sosyo-kültürel hassasiyetler üzerine inşa etmektedirler.

Kafkasya, Ortadoğu ve Doğu Balkanlarda halkların etno-demografik dağılımının oluşturduğu hudut, ulusal hudutlarla sınırlı değildir. Özellikle Türklük kültürünün tarihinden gelen böylesi bir özelliği vardır. Bu yapı, hem komşu ülkeler ve hem de ulus devlet yönetimi ile emperyalist arayışlar arasında sosyo-politik sorunlar yaratmaya ve bölge dışı emperyal güçlere jeostratejik faaliyet ortamı sağlamaktadır.

Biz çalışmalarımızda; Batı Oğuz Türklüğü merkezli bu neviden bir strateji ile bölgesel emperyalist stratejilere karşı halk kültüründen hareketle barış ve birliktelik getirilebileceği üzerinde duruyoruz. Bölgesel güç, etkinliğinin temellerine, bölgesel halk kültürünün konulabileceğini savunuyoruz. Böylece Türk kültür tarihinin yeniden yorumlanması imkânı bulunacaktır. Yeni düzenlemenin kaynaklarının halk kültürü olduğuna inanıyoruz.

Halk bilimi araştırmalarımızda, Türk boylarından hareketle konuyu ele almakla muradımız halklara yapay etnik kimlikler bulup sonra da Peter Alfrod ve Ezel

Andrews'in Anadolu Türklüğüne yaptığı gibi (1) onları farklı kültürel kimliklerden hareketle ayrışmaya müsait hale getirip, bu sözde farklılıklardan yola çıkıp millet olma sürecini tamamlamış müteaddit devletler kurmuş Türk halklarının sosyolojik gelişme süreçlerini tersine çevirmek olamaz.

Bunun içindir ki Türk soylu halkların ayrı ayrı halk kültür değerleri üzerinde duruyoruz. Kültürel akrabalığın halk kültürü akrabalıklarından yola çıkarak izahını yapmaya çalışıyoruz. Böylece kültür birliği gerçeğini, halk kültüründen de hareketle izah edilebileceğinin mücadelesini veriyoruz. Herhangi bir etnik farklılık yaratma girişimine karşı kimlik bunalımı oluşturma arayışına karşılık halk kültüründen hareketle tedbir almış olalım istiyoruz.

1 Peter Alford – Ezel Andrews. Türkiye'de Etnik Gruplar, İstanbul, 1992